

УДК 371.32:81'243=512.154:004.9

DOI 10.35254/bsu/2025.72.05

*Атабекова Б. Я.,
Баткен мамлекеттик университети,
М.М.Тайиров атындагы Кызыл-Кыя
гуманитардык-педагогикалык институту
E-mail: baktygulya5@gmail.com*

КЫРГЫЗ ТИЛИН ЧЕТ ТИЛ КАТАРЫ ОКУТУУДАГЫ ИННОВАЦИЯЛЫК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУУНУН ОПТИМАЛДУУЛУГУ

Кыскача мазмуну

Изилдөөдө кыргыз тилин чет тил катары окутууда заманбап технологиялардын ролу талданат. Окуучулардын мотивациясын жогорулатуу үчүн интерактивдүү платформа-ларды жана мобилдик тиркемелерди кошкон санариптик куралдарды интеграциялоого басым жасалган. Коммуникативдик көндүмдөрдү калыптандырууда мультимедиялык ре-сурстарды жана жасалма интеллектти колдонуу ыкмалары каралган. Алардын мааниси окуу материалдарын ар кандай топтордун муктаждыктарына ылайыкташтыруу мисал-дары аркылуу көрсөтүлгөн. Салттуу ыкмалар менен инновациялык мамилелерди айка-лыштыруу лексиканы жана грамматикалык түзүмдөрдү терең өздөштүрүүгө өбөлгө түзө-рү аныкталган. Билим берүү процессин санариптештирүүдө маданий контекстти сактоо маселелерине көңүл бурулган. Кыргыз тилинин өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен окуу программаларын оптималдаштыруу боюнча сунуштар берилген. Бул эмгек тилдик би-лим берүүнүн глобалдашуусуна багытталган методикаларды өнүктүрүүгө салым кошот.

Түйүндүү сөздөр: санариптештирүү, коммуникативдик компетенция, лингводидак-тика, мультимедиялык ресурстар, интерактивдүү окутуу, лингвомаданият таануу, адап-тивдик билим берүү, методикалык система, аутенттик материалдар, маданияттар аралык баарлашуу

*Атабекова Б. Я.,
Баткенский государственный университет,
им. М.М.Тайиров Кызыл-Кия
гуманитарно-педагогический институт
E-mail: baktygulya5@gmail.com*

ОПТИМАЛЬНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРЕПОДАВАНИИ КЫРГЫЗСКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО

Аннотация

В исследовании анализируется роль современных технологий в обучении кыргыз-скому языку как иностранному. Акцент сделан на интеграции цифровых инструментов, включая интерактивные платформы и мобильные приложения, для повышения мотива-

ции учащихся. Рассмотрены способы применения мультимедийных ресурсов и искусственного интеллекта в формировании коммуникативных навыков. Показана их значимость через примеры адаптации учебных материалов под потребности разных групп обучающихся. Установлено, что сочетание традиционных методик с инновационными подходами способствует углубленному усвоению лексики и грамматических структур. Уделено внимание вопросам сохранения культурного контекста при цифровизации образовательного процесса. Предложены рекомендации по оптимизации учебных программ с учетом специфики кыргызского языка. Работа вносит вклад в развитие методик, ориентированных на глобализацию языкового образования.

Ключевые слова: цифровизация, коммуникативная компетенция, лингводидактика, мультимедийные ресурсы, интерактивное обучение, лингвокультурология, адаптивное образование, методическая система, аутентичные материалы, межкультурная коммуникация

*Atabekova B. Y.,
Batken State University
named after M.M. Tayirov Kyzyl-Kiya
Humanitarian and Pedagogical Institute
E-mail: baktygulya5@gmail.com*

THE OPTIMAL USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING KYRGYZ AS A FOREIGN LANGUAGE

Abstract

This study analyzes the role of modern technologies in teaching Kyrgyz as a foreign language. It emphasizes digital tools, including interactive platforms and mobile applications, to enhance student motivation. Methods of applying multimedia resources and artificial intelligence to develop communication skills were examined. Their significance is demonstrated through examples of adapting materials to different learner groups. Combining traditional methods with innovative approaches contributes to deeper vocabulary and grammatical acquisition. Attention is paid to preserving the cultural context during educational digitalization. Recommendations for optimizing curricula considering Kyrgyz language specifics are proposed. This study contributes to the methodologies for globalizing language education.

Keywords: digitalization, communicative competence, linguodidactics, multimedia resources, interactive learning, linguoculturology, adaptive education, methodological system, authentic materials, intercultural communication

Киришүү

Ааламдашуу доорундагы тил үйрөнүүдөгү ыңгайлуу болгон ыкмаларды пайдаланууда, технологиялардын тез өнүгүүсү билим берүү тармагында, анын ичинде тил үйрөтүүдө чоң өзгөрүүлөрдү алып келүүдө. Эгемендүү мамлекетибиздин өзөгүн түзгөн бул биздин эне тилибиз

. Кыргыз тили мамлекеттик тил макамын алганга чейинки убакыттар ичинде башынан өтө оор күндөрдү өткөрдү. Ата-баларыбыз сөзгө келсе сөздү таптап, ал эми төкмө акындарыбыз өз талантары менен тилибизди даңктап келишкен. Кыргыз тили жөнүндө макал-лакаптар, учкул сөздөр, ойчулдардын айткан улуу сөдөрү

өтө көп. Кыргыз элин дүйнө жүзүнө дүңгүрөткөн залкар жазуучу Чыңгыз Айтматов: “Кылымдан кылым өтүп, кыргыз эли жер үстүндө жашап турса, кыргыз тили да жашай берет”- деп айткандай эле кыргыз тили азыркы күндө да баркталып, даңкталып келет. Кылымдарды карытып келген кыргыз тилинин тарыхынын тамыры өтө тереңде жаткандыгы бүгүнкү күндөгү Кытай жазма булактары аркылуу да билсек болот. Элибизде “Эне тили болбой, эл болбойт” деген макал бар. Ушул алтындай болгон тилибизди дүйнө жүзүнө айдын салып, көккө көтөрүп, бүгүнкү жана кийинки муундарыбызга өткөрүп берүү бул ар бирибиздин милдетибиз. Бабаларыбыз бизге көөнөрбөс сөз, түгөнгүс байлыктарды аздектеп бизге мурас кылып таштап кетиптир. Ал муруастарды окуп үйрөнүү, тилибизди, аң-сезимибизди жана жан дүйнөбүздү байытуу, дүйнө карашыбызды өзгөртүү бул биздин парызыбыз [1, 216 б.]

Кыргыз тили улуттук тил катары өлкөбүздүн бардык окуу мекемелеринде үйрөтүлөт жана коомубузда айрыкча мааниге ээ. Кыргыз Республикасынын Негизги Мыйзамына ылайык, кыргыз тилине улуттук тил макамы берилген, бул кыргыз тилинин коомдун бардык тармактарында колдонулушуна жана урпактан урпакка өтүшүнө жол ачат. Кыргыз тилин орто жана жогорку окуу жайларында улуттук тил катары үйрөтүү аркылуу биз улуттук биримдикти бекемдеп, маданий мурасыбызды сактоого өбөлгө түзөбүз.

Кыргыз тилин чет тил катары окутууда инновациялык технологияларды колдонуу маанилүү болуп саналат, анткени бул тилди үйрөнүүчүлөргө заманбап жана таасирдүү ыкмаларды сунуштоо менен макалада кеп болмокчу. Бүгүнкү күндө глобализация шартында кыргыз тилин бөтөн тил катары окутуунун зарылдыгы барган сайын артып баратат. Бул керектөөнүн бир нече негизги себептер менен мисал келтирсек болот:

1. Кыргыз тилин эл аралык маданий чөйрөгө жайылтуу.

Кыргыз тили – терең тамырлуу тарыхы жана бай адабий дөөлөттөрү менен айырмаланган тил. Чет мамлекеттердеги студенттер, окумуштуулар жана этномаданиятка кызыккан инсандар үчүн кыргыз тилин үйрөнүү – Чыңгыз Айтматов өңдүү дүйнөлүк даңазалуу калемгерлердин чыгармаларын оригиналында окууга жана кыргыз элинин жашоо образы менен терең таанышууга мүмкүнчүлүк берет. Байыртадан сактап келген тарыхы бар, каада салты, маданиятын жайылтуунун максатында, технологиянын жардамы менен үйрөтүүгө болот. Д.А. Сыдыкованын 1995-ж. басылып чыккан “Кыргыз сүйлөшүү тили” аттуу окуу китеби [2]. Аталган китепти жаратууда автор кыргыз тилин үйрөтүүдө ыкчам методду колдонуу максатын көздөгөн. Окуу китеби эмоциялык-маанилик методдун негизинде жазылып, кептик темалар окуяларга байланыштуу берилген жана аларды тейлей алат Бул маселе бүгүнкү күндүн өтө актуалдуу жана стратегиялык мааниге ээ болууда. Жаңы чыккан окуу куралдарынын арасында Ч. Дыйканова, Л. Сулайманова, Э. Төлөковалардын “Сорос-Кыргызстан” фонду тарабынан колдоого алынып, басылып чыккан “Кыргыз тилин үйрөнөбүз” деген китеби өзгөчө мааниге ээ. Бул максатка жетүү үчүн технологиялардын жардамы менен мүмкүнчүлүктөрүн чыгармачылык менен пайдалануу негизги ролду ойнойт. Баса белгилеп кетчүү, кыргыз тилин эл аралык деңгээлде үйрөтүүгө жардам бере турган заманбап технологиялардын жана ыкмаларды пайдаланууга зор мүмкүнчүлүктөр болуп жатат. Мисалга алсак: Санариптик платформалар жана онлайн курстарды уюштуруу менен бирге эл аралык билим берүү платформаларында кыргыз тилин үйрөткөн курстарды түзүү. **Kyrgyz Language Online** сыяктуу атайын платформаларды иштеп чыгуу жана жайылтуу.

Курстарга видео, субтитр, интерактивдүү тесттерди кошуу менен тил үйрөнүүнү кызыктуу жана жеткиликтүү кылып түзүп сайттарга жайгаштыруу керек.

Мобилдик тиркемелерде ; **Duolingo**, **Memrise** сыяктуу көп тил үйрөткөн платформаларга кыргыз тилин кошуу боюнча сунуш берүү. Кыргыз тилине арналган өзүнчө мобилдик тиркеме иштеп чыгуу менен диалогдор, угуу жана жазуу көнүгүүлөрү камтылган тиркемелердин түрдүү ыкмалар менен иштөөсү. Ал эми Социалдык медиа жана контент YouTube каналдар — кыргыз тилин үйрөткөн кыска видеосабактар, маданий видеолор, субтитр менен диалогдор. **TikTok жана Instagram** — кыргызча сүйлөө көндүмдөрүн өнүктүргөн кыска, кызыктуу видеолор. **Facebook/Telegram боттору** — күн сайын жаңы сөздөрдү, сүйлөмдөрдү сунуш кылган тил үйрөтүүчү боттор. Жасалма интеллект (AI) жана чат-ботторду түзүү. Кыргызча сүйлөгөн AI-чат-ботторду жаратуу (мисалы, тил үйрөнүүчү менен диалог түзгөн). Жасалма интеллектке негизделген автоматтык котормо жана транскрипция куралдары (мисалы, Google Translate'тин деңгээлиндеги кыргыз тилин колдогон модулдар). Виртуалдык чөйрөдө, **AR/VR технологиялары** аркылуу кыргыз тилин окуган студенттер үчүн виртуалдык кыргыз айылын түзүү, каада-салт менен тааныштыруу. Эл аралык маданий кызматташтыкты жүргүзүү менен Zoom жана Google Meet аркылуу эл аралык онлайн клубдар (language exchange). Кыргыз тилин үйрөнүүнү каалагандар үчүн **жандуу онлайн сабактар**. Маданий кербендер, кыргыз музыкасы, адабияты менен байланышкан онлайн иш-чараларды уюштуруу керек [2].

2. Чет өлкөдө жашаган кыргыздардын тил өзгөчөлүгүн сактоо.

Казакстан, Орусия, Түркия, АКШ сыяктуу мамлекеттерде жашап жаткан мекендештер үчүн кыргыз тилин чет тил катары үйрөтүү – улуттук иденттүүлүк-

тү жоготпоонун негизги каражаты болуп саналат. Бул алардын балдарына жана келечек муунга мекен менен руханий көпүрө түзүүгө өбөлгө болот. Учурда кыргыз элинин миллиондогон үй-бүлөлүүлөр чет өлкө жарандыгын алып жүрөт. Алардын балдары эне тилин, ата салтын унутуп калбоо максатында патриоттук атуул катары технологиянын жардамы менен кыргыз тилин окутуп үйрөтүү керек. Чет өлкөдө жашаган кыргыздардын кыргыз тилин сактоосу — улуттук иденттүүлүктү, маданиятты жана мурастарды улантуу үчүн абдан керек. Мындай шартта технологиялар тилди сактап калуунун жана өнүктүрүүнүн негизги куралына айланат. Төмөндө ошол максатка ылайык конкреттүү технологиялар жана ишке ашыруунун сунуштары берилди: Мобилдик тиркемелерге, сайттарды уюштуруу, видео, аудио уктуруулар менен бирге жомоктор, балдар үчүн арналган тасмаларды жаратуу керек.

3. Туризмди өнүктүрүү жана эл аралык кызматташуу

Кыргызстанга кызыгуу көрсөткөн чет элдик туристтер, ыктыярчылар жана ишкерлер үчүн кыргыз тилин өздөштүрүү – жергиликтүү калк менен байланышты бекемдеп, өлкөнүн турмушуна аралашууга көмөкчү болот. Бул көрүнүш туризм тармагын жана башка тармактардагы кызматташууну кеңейтүүгө шарт түзөт. Кыргызстандын эканомикасын көтөрүү - бул туризм тармагы болуп эсептелет. Андыктан Ар тараптуу тарыхый баалуулуктарды, кооз табиятты сайттарга жарыялоо менен бирге, кызыктар болгон тараптардын тил үйрөнүүгө болгон, муктаждыктары келип чыгат. Мына ошол учурда технологиянын жардамынын негизинде сайттардан карап издөө мүмкүнчүлүгү пайда болот. Жогоруда айтылган сайттык тиркемелерге катталып кыргыз тилин үйрөнүү мүмкүнчүлүгүн жаратып берген болобуз.

4. Илим- билим жана изилдөө багытындагы кызыгуу

Айрым чет өлкөлүк университеттерде Борбор Азия элдеринин тилин, тарыхын жана маданиятын изилдеген окуу программалары иштелип жатат. Бул жаатта кыргыз тилине болгон кызыгуу күн санап өсүп, тилди чет өлкөдө үйрөтүүгө болгон талапты арттырат. Бул маселе боюнча окуу китептерин алып үйрөнүү маселесине келгенибизде, буга чейин китептерди чыгарышкан, бирок толук жеткиликтүү болбой келген. Бул боюнча Биалиевдин: “Окутуунун максаты аныкталганы менен, мазмуну жетиштүү түрдө аныктала элек. Жогорку окуу жайлары үчүн азыркы окуу китептеринде жашоотиричилик чөйрөсүндөгү кеп үлгүлөрү камтылат (азык-түлүк дүкөнү, базар, коомдук унаа, почта, телеграф, бейтапкана ж.б.); кыргыз элинин тарыхынан жана маданиятынан анча-мынча гана маалымат берилет. Бул материалдарды колдонуп, кыргыз тилин үйрөтүү жетишсиз экендигин турмуш көрсөтүп турат, б.а. окуу материалдары дагы толукталышы зарыл. Кошумча аудио жана видео материалдар, мультимедиа каражаттары (компьютерлик компакт-дискалар) да жокко эсе”. -деген ойлору берилген [2, 94 б.]. Бүгүнкү күндө ошол максатты ишке ашыруу убактысы келди. Анткени технологиянын өнүккөн убагы.

5. Эмгек миграциясына байланышкан билим берүү муктаждыктары

Кыргызстандын көптөгөн жарандары чет өлкөлөрдө жашап, эмгектенип жатышат. Алардын балдары ошол өлкөлөрдүн тилинде билим алышат. Бирок кыргыз тилин үйрөнүү мүмкүнчүлүгү чектелүү. Ошондуктан бул тилди чет тил катары үйрөтүү ыкмаларын иштеп чыгуу – мекенчилдик сезимди сактап калуу үчүн зарыл кадам. Натыйжада кыргыз тилинин макамын бекемдөө – мамлекеттик деңгээлдеги маанилүү максаттардын бири. Бул тилди дүйнөлүк мейкиндикте да жайылтуу аркылуу анын бедели жана кадыр-баркын өсөтүрүүнүн максатында технологиялар-

дын заманында, арымдуу кадам таштап, кыргыз тилин өрүшүн кеңейтүү керек [4]. Жыйынтыгында :

Кыргыз тилин чет тил катары окутуу:

- улуттук баалуулуктарды жайылтат,
- чет жердеги мекендештер менен байланыш бекемделет,
- тилдин сакталышына өбөлгө түзөт,
- эл аралык деңгээлдеги кадыр-баркын көтөрөт.

Инновациялык технологиялардын жардамы, кыргыз тилин үйрөнүү процессин кызыктуу жана натыйжалуу кылат:

• Өз алдынча окуу мүмкүнчүлүгү: Студенттер, окуучулар, өздөрүнүн ылдамдыгы менен иштей алышат.

• Кайталоонун жана практиканын ар түрдүүлүгү: Технология аркылуу тил үйрөнүүчүлөр үчүн көптөгөн кайталоо жана практикалоо шарттарын түзөт.

• Тилдик чөйрөгө сүнгүп кирүү: Видео жана мультимедиялык материалдар аркылуу тилди жергиликтүү контекстте көрүү мүмкүнчүлүгү.

Корутунду:

Кыргыз тилин чет тил катары окутууда инновациялык технологияларды колдонуу студенттердин тил үйрөнүүсүнүн сапатын жогорулатуу үчүн зор мүмкүнчүлүктөрдү ачат. Бул ыкмалардын оптималдуу колдонулушу окутуу процессин эффективдүү жана жемиштүү кылып, кыргыз тилин глобалдык деңгээлде таанытууга салым кошот.

Окутуу методдору

1. Байланыштыруу ыкмасы: Бул ыкма тил үйрөнүүчүлөрдү тилдик аракеттер аркылуу өз ара байланышууга чакырат. Максат – тилди чындыгында колдонуу.

2. Тилдик чөйрөгө сүнгүү: Кыргыз тилинде сүйлөшкөн чөйрөгө кирип, күнүмдүк жашоодо тилди колдонуу менен үйрөнүү. Бул тажрыйба тилди тез жана терең үйрөнүүгө жардам берет.

3. Технологияны колдонуу: Интерактивдүү окуу программалары, онлайн

курстар, мультимедиа материалдары жана башка заманбап технологиялар кыргыз тилин үйрөнүү процессин жакшырта алат.

Кыргыз тилин чет тил катары окутуу – ар кандай стратегияларды жана ресурстарды колдонуу менен гана өнүктүрүлө турган тармак. Маданиятты, тилди жана тилдин өзгөчөлүктөрүн тереңирээк түшүнүү үчүн, бул процессте ар кандай ыкмалардын айкалышы маанилүү. Улуттук тилди үйрөтүүнүн маңызы өтө зор: ал өсүп келе жаткан муунга улуттук тилибизди терең үйрөтүү менен гана чектелбестен, өлкөбүздүн маданиятын даңктоого түрткү болот. Үйрөтүү жараянында расмий жана академиялык ыкмалар пайдаланылып, кыргыз тилинин байлыгы менен сулуулугу айкындалып, натыйжада окуучуларда өз улутунун тилине

карата сыймыктануу сезими пайда болот. Андан сырткары, кыргыз тилин улуттук тил катары активдүү үйрөтүү билим берүүнүн сапатын жогорулатууга жана көп тилдүү коомчулукта кыргыз тилинин ордун чыңдоого салым кошот.

Корутунду:

Корутундулай келгенде, кыргыз тилин улуттук тил катары үйрөтүү аркылуу биз улуттук тилдин макамын чыңдайбыз, улуттук маданиятыбызды кийинки муундарга мурас катары калтырабыз жана агартуу тармагында улуттук тилдин беделин жогорулатабыз. Ушул багыттагы мазмун дайыма кыргыз тилин, улуттук маданиятты жана агартуу ишин даңктап, окурманга айкын жана жеткиликтүү баяндалышы зарыл.

Адабияттар

1. Биялиев, К. А. Жогорку окуу жайларында кыргыз тилин башка улуттарга окутуу методикасы / К. А. Биялиев. – Бишкек : КРСУ, 2002. – 216 б.
2. Сыдыкбаева, М. М. Кыргыз тилин ЖОЖдордо экинчи тил катары окутуунун лингводидактикалык негиздери : монография / М. М. Сыдыкбаева. – Бишкек, 2016. – 238 б.
3. Биялиев, К. А. Проблемы формирования профессиональной компетентности при обучении кыргызскому языку / К. А. Биялиев // Вестник Кыргызско-Российского Славянского университета. – 2018. – Т. 18, № 1. – С. 144-146. – EDN YSPCEW.
4. Дыйканова, Ч. Кыргыз тилин үйрөнөбүз / Ч. Дыйканова, Л. Сулайманова, Э. Төлөкова. – Бишкек : Фонд Сорос - Кыргызстан, 1997. – 280 с.